

Janusz Bojarski

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

bojarski@umk.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0590-7464>

Odpowiedzialność za przestępstwo z art. 141 § 1 Kodeksu karnego popelnione za granicą w świetle wymogu podwójnej karalności

<http://dx.doi.org/10.12775.SIT.2022.002>

1. Uwagi wprowadzające

Ma rację Ariel Falkiewicz, który twierdzi, że kwestia podwójnej karalności czynu w polskiej doktrynie prawa karnego nie została rozwiązana. Podnoszone są głosy, że same określenie tej instytucji może być mylące i prowadzi do jej różnego rozumienia¹. Regulacje zawarte w Kodeksie karnym, dotyczące odpowiedzialności za czyny popełnione za granicą, w ogóle mogą sprawić wiele problemów. W przypadku, tak wydawałoby się oczywistej, zasady represji wszechświatowej możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności za przestępstwo popełnione za granicą, na podstawie polskiej ustawy karnej, jest bardzo ograniczona, ponieważ ustawodawca sformułował treść przepisów w taki sposób, że nie wykraczają one poza system polskich instytucji². Dlatego tworząc normy części

---

¹ A. Falkiewicz, *Głosa do wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 6 lutego 2014 r., sygn. VIII Ka 790/13*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 12, s. 164–165.

² Zob. J. Duda, *Odpowiedzialność karna za obrót narkotykami poza*

szczególnej prawa karnego, ustawodawca powinien brać pod uwagę możliwość ich stosowania wobec osób, które dopuściły się czynu zabronionego za granicą. A takie tworzenie prawa może być bardzo trudne, a nawet czasami niemożliwe. Równie poważne problemy występują też w przypadku konieczności stwierdzenia podwójnej karalności czynu. Przy rozważaniu możliwości postawienia zarzutu konkretnemu sprawcy trzeba bowiem wziąć pod uwagę wszystkie okoliczności warunkujące odpowiedzialność (podwójna karalność *in concreto*), a nie tylko sam fakt występowania tych samych czynów zabronionych w prawie polskim i obcym (podwójna karalność *in abstracto*)³.

Należy też zwrócić uwagę, że w obecnej sytuacji, kiedy służba wojskowa została w Polsce w pełni uzawodowiona, wiele przestępstw wymienionych w rozdziale XVIII Kodeksu karnego⁴ straciło swoją aktualność. Na styku obu problemów znajduje się art. 141 § 1 k.k.

W obecnie obowiązującym Kodeksie karnym kwestia odpowiedzialności za czyny mające pewien aspekt międzynarodowy uregulowana została częściowo inaczej niż w poprzednim stanie prawnym. Z jednej strony wprowadzona została odpowiedzialność osób pełniących funkcję publiczną w państwie obcym, z drugiej zaś – co do zasady – do pociągnięcia obywatela polskiego do odpowiedzialności za przestępstwo popełnione za granicą konieczne jest spełnienie warunku podwójnej karalności. To znaczy, że czyn musi być zabroniony jako przestępstwo nie tylko przez ustawę polską, ale też przez prawo państwa, na którego terytorium czyn został popełniony. Ustawodawca przewidział także odpowiedzialność na podstawie polskiej ustawy karnej w pewnych przypadkach, kiedy warunek podwójnej karalności nie obowiązuje. Mowa tu o takich zachowaniach, które z istoty rzeczy nie będą czynem zabronionym

---

granicami Polski (artykuł polemiczny), „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2017, z. 1.

³ H. Kuczyńska, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2011 r., sygn. IV KK 267/11*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 3, s. 171.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 2345 ze zm.), dalej: k.k.

w miejscu jego popełnienia. Chodzi o polskiego funkcjonariusza publicznego, który pełniąc służbę za granicą, popełnił tam przestępstwo w związku z wykonywaniem swoich funkcji (art. 111 § 3 k.k.) oraz przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej, przestępstwa przeciwko polskim urządóm lub funkcjonariuszóm publicznym oraz przestępstwa wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od polskiego funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej na podstawie prawa polskiego do wystawienia dokumentu, przestępstwa przeciwko istotnym polskim interesóm gospodarczym, przestępstwa fałszywych zeznań, złożenia fałszywego oświadczenia, opinii lub tłumaczenia, posłużenia się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby, poświadczającym nieprawdę lub fałszywym – wobec urzędu polskiego – oraz przestępstwa, z których została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 112 k.k.). Ponadto nie wymaga spełnienia warunku podwójnej karalności stosowanie polskiej ustawy karnej wobec sprawcy przestępstwa, do którego ścigania Polska jest zobowiązana na podstawie umów międzynarodowych (art. 113 k.k.). W tym ostatnim przypadku uzasadnieniem oparcia się wyłącznie na polskim prawie jest przyjęcie przez Polskę roli reprezentanta wspólnoty międzynarodowej, gdyż w jej interesie leży zwalczanie najpoważniejszych przestępstw⁵.

W tym stanie prawnym treść art. 141 § 1 k.k. wydaje się anachroniczna. Przepis ten stanowi, że karze podlega obywatel polski, który przyjmuje, bez zgody właściwego organu, obowiązki wojskowe w obcym wojsku lub w obcej organizacji wojskowej. Należy zaznaczyć, że kolejny paragraf wspomnianego artykułu penalizuje przyjmowanie obowiązków w zakazanej przez prawo międzynarodowe wojskowej służbie najemnej. W tym przypadku możliwość stosowania polskiej ustawy karnej nie budzi żadnych wątpliwości. Skoro jest to służba zakazana przez prawo międzynarodowe, można się odwołać do art. 113 k.k. Inaczej to wygląda w przypadku paragrafu pierwszego. Przede wszystkim służba w siłach zbrojnych danego państwa zawsze jest czymś legalnym, dlatego nie sposób

---

⁵ M. Królikowski, R. Zawłocki, *Prawo karne*, Warszawa 2016, s. 100.

wyobrazić sobie, aby w takiej sytuacji spełniony został warunek podwójnej karalności.

W komentarzach do art. 141 k.k. kwestia ta właściwie nie występuje. Można odnieść wrażenie, że autorzy nie zauważyli zmiany stanu prawnego, wynikającego z wejścia w życie nowego Kodeksu karnego. Zdaniem Stanisława Hoca służba obywatela polskiego w Legii Cudzoziemskiej (oczywiście bez zgody, o której mowa w treści art. 141 § 1 k.k.) stanowi przestępstwo. Jednakże autor ten powołuje się na wyrok Sądu Najwyższego z 1994 r.⁶ bez zwrócenia uwagi na zmianę stanu prawnego oraz wiążące się z tym wprowadzenie wymogu podwójnej karalności w przypadku przestępstw popełnionych przez obywateli polskich za granicą⁷. Prezentuje też bardzo istotny pogląd, że jest to przestępstwo formalne, popełnione z chwilą przyjęcia przez sprawcę obowiązków wojskowych w obcym wojsku⁸, o czym będzie jeszcze mowa w dalszej części pracy. Co więcej, problemu podwójnej karalności nie zauważył także sam ustawodawca, wprowadzając na mocy art. 4 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz o zmianie ustawy o służbie zastępczej⁹ abolicję dla tych, którzy przed wejściem w życie tej ustawy przyjęli i dalej pełnili służbę w wojsku lub organizacji wojskowej państwa należącego do NATO lub Unii Europejskiej bez wymaganej zgody. Osoby takie nie podlegały karze pod warunkiem pisemnego zawiadomienia w ciągu roku od wejścia w życie tej ustawy organu właściwego w sprawie udzielenia zgody na służbę w obcym wojsku lub organizacji wojskowej. Spełnienie tego obowiązku było równoznaczne z uzyskaniem stosownej zgody. Jednakże z możliwości tej skorzystało jedynie ok. 30 osób¹⁰. Można więc uznać, że oczekiwania ustawodawcy w zakresie uregulowania stanu prawnego

---

⁶ Wyrok SN z dnia 10 lutego 1994 r., WR 8/94, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karno i Wojskowa” 1994, nr 5–6, poz. 38.

⁷ S. Hoc, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2014, s. 825.

⁸ *Ibidem*, s. 824.

⁹ Dz.U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1496.

¹⁰ S. Hoc, w: *Kodeks karny. Komentarz*, s. 826.

osób, które wówczas pełniły służbę w obcym wojsku, nie zostały spełnione¹¹.

Na marginesie można zapytać, czy w ogóle ten prawnokarny zakaz jest racjonalny z punktu widzenia polityki kryminalnej. Przestępstwo to jest bowiem bardzo trudne do wykrycia i niełatwo jednoznacznie wskazać jego *ratio legis* w obecnej rzeczywistości. W poniżej przeprowadzonej analizie wykorzystano metodę dogmatyczną jako najbardziej adekwatną metodę badawczą.

2. Zasada podmiotowa zwykła i warunek podwójnej karalności

Zdaniem Tadeusza Bojarskiego przestrzeganie polskiego prawa karnego podczas pobytu za granicą jest wyrazem szacunku dla ojczystego porządku prawnego. Dlatego zasada podmiotowa nie jest kwestionowana. Jednakże do oceny danego zachowania się konieczne jest uwzględnienie obowiązujących tam norm, w tym prawnych. Jeżeli czyn obywatela polskiego w miejscu popełnienia nie jest karalny, to znaczy, że nie naruszono reguł postępowania oraz porządku prawnego tego państwa, a w związku z tym osoba taka nie zasługuje na to, aby karał ją sąd polski¹².

Oczywiście ma rację Jacek Wygoda, twierdząc, że w państwie dopuszczającym służbę wojskową cudzoziemców służba taka nie może być przestępstwem¹³. Można też dodać, że dopuszczenie takiej możliwości staje się coraz powszechniejsze, przy czym poszczególne państwa chcą osiągnąć w ten sposób różne cele. W Wielkiej Brytanii jest to uzupełnienie braków kadrowych, w Rosji skłonienie etnicznych Rosjan do osiedlenia się w Federacji Rosyjskiej. Ponadto możliwość służby obcokrajowca w armii danego państwa może być

---

¹¹ Liczba obywateli polskich służących w Legii Cudzoziemskiej, według doniesień medialnych, wynosi kilkaset osób (*Misja jest święta*, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/27472#>, dostęp: 14.01.2022 r.).

¹² T. Bojarski, w: *System Prawa Karnego*, t. 2: *Źródła prawa karnego*, red. T. Bojarski, Warszawa 2011, s. 543.

¹³ J. Wygoda, *Odpowiedzialność karna za podjęcie służby wojskowej w obcej armii bez zezwolenia*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2018, nr 3, s. 10.

obwarowana dodatkowymi kryteriami, jak np. okres zamieszkiwania na jego terytorium czy kraj pochodzenia¹⁴. Jednakże zawsze w takiej sytuacji służba w wojsku danego państwa jest legalna, co powoduje brak podwójnej karalności czynu i brak możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności z art. 141 § 1 k.k.

Można jednak sobie wyobrazić sytuację, kiedy obywatel polski podejmuje służbę w obcym wojsku lub organizacji wojskowej, naruszając przy tym prawo państwa tego wojska lub organizacji. Przykłady takich działań obywatela polskiego to podjęcie służby w wojsku państwa, które nie zezwala u siebie na służbę cudzoziemców, pod fałszywą tożsamością albo – gdy warunkiem podjęcia służby w wojsku tego państwa jest zgoda państwa pochodzenia, czyli w tym przypadku Polski – przedstawienie sfałszowanego dokumentu, potwierdzającego rzekomą zgodę (żeby być najbliżej problemu art. 141 § 1 k.k.). Także wtedy trudno będzie stwierdzić spełnienie warunku podwójnej karalności. Dojdzie bowiem do popełnienia innego rodzaju przestępstwa, np. przeciwko wiarygodności dokumentów, ale to już jest inna kwestia. Bardzo istotne w tym kontekście jest obejmowanie ochroną przez ustawodawcę tylko własnych instytucji ze sfery publicznej. Znajduje to odzwierciedlenie w polskim ustawodawstwie oraz orzecznictwie.

Tak zwaną nowelą antykorupcyjną z 13 czerwca 2003 r.¹⁵ wprowadzono do Kodeksu karnego przepisy penalizujące przyjmowanie korzyści majątkowej lub osobistej albo ich obietnicę w związku z pełnioną funkcją oraz uzależnienie wykonania czynności służbowej od jej otrzymania przez osobę pełniącą funkcję publiczną w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej (art. 228 § 6), a także udzielanie albo obiecywanie udzielenia korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej w związku z pełnieniem tej funkcji (art. 229 § 5 k.k.). Do tego czasu zachowa-

---

¹⁴ *Służba w obcej armii. Jak to wygląda w praktyce*, <https://www.rp.pl/mundurowi/art9508231-sluzba-w-obcej-armii-jak-to-wyglada-w-praktyce> (dostęp: 10.01.2022 r.).

¹⁵ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2003 r. Nr 111, poz. 1061).

nia korupcyjne w aspekcie międzynarodowym nie były uznawane za wypełniające znamiona sprzedajności lub przekupstwa¹⁶. Dokonanie takich zmian legislacyjnych było związane z procesem akcesyjnym do UE oraz koniecznością dostosowania prawa polskiego do standardów międzynarodowych, przede wszystkim Konwencji OECD z 1995 r.¹⁷ W Kodeksie karnym znajdują się również inne przepisy karne, wyraźnie wskazujące na świadomość ustawodawcy, że przepisy karne co do zasady chronią tylko własne państwo i jego interesy oraz działalność. Dlatego w przypadku przestępstwa polegającego na czynnej napaści na głowę obcego państwa lub akredytowanego szefa przedstawicielstwa dyplomatycznego takiego państwa albo osobę korzystającą z podobnej ochrony na mocy ustaw, umów lub powszechnie uznanych zwyczajów międzynarodowych lub na osobę należącą do personelu dyplomatycznego przedstawicielstwa obcego państwa albo urzędnika konsularnego obcego państwa, w związku z pełnieniem przez nich obowiązków służbowych, albo na znieważeniu takiej osoby (art. 136 k.k.) lub przestępstwa polegającego na znieważaniu, niszczeniu, uszkodzeniu lub usuwaniu godła, sztandaru, chorągwi, bandery, flagi lub innego znaku państwa obcego, wystawionego publicznie przez przedstawicielstwo tego państwa lub na zarządzenie polskiego organu władzy (art. 137 § 2 k.k.), wymagana jest wzajemność państwa pokrzywdzonego (art. 138 § 1 k.k.). Podobny wymóg co do innych przestępstw zawarty jest w art. 138 § 2 k.k. Poza tym ustawodawca nie wprowadził wymogu podwójnej karalności w przypadku

---

¹⁶ Uchwała SN z dnia 18 kwietnia 1991 r., I KZP 3/91, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa” 1991, nr 7–8, poz. 30.

¹⁷ Konwencja o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich, sporządzona w Brukseli dnia 26 lipca 1995 r.; Protokół do Konwencji o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich z dnia 26 lipca 1995 r., sporządzony w Dublinie dnia 27 września 1996 r.; Protokół w sprawie interpretacji w trybie orzeczenia wstępnego przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich Konwencji o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich z dnia 26 lipca 1995 r., sporządzony w Brukseli dnia 29 listopada 1996 r., oraz Drugi Protokół do Konwencji o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich sporządzony w Brukseli dnia 19 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2009 r. Nr 208, poz. 1603).

polskiego funkcjonariusza publicznego, który pełniąc służbę za granicą, popełnił tam przestępstwo w związku z wykonywaniem swoich funkcji (art. 111 § 3 k.k.).

Dlatego można uznać, że podjęcie obowiązków w obcym wojsku lub organizacji wojskowej byłoby objęte podwójną karalnością tylko wtedy, gdyby na terytorium, na którym doszło do takiego czynu, obowiązywał przepis karny zabraniający wstępowania do wojska tego państwa bez zgody uprawnionego organu kraju pochodzenia. Tego rodzaju przepisów jednak ustawodawstwa karne nie zawierają. Możliwe jest popełnienie innego przestępstwa przy okazji wstępowania do obcego wojska, ale w takim przypadku odpowiedzialność na podstawie polskiej ustawy karnej będzie wchodziła w grę tylko wówczas, gdy dojdzie do naruszenia normy ogólnej, niezwiązanej z ochroną instytucji publicznej danego państwa, chyba że przepis ustawy polskiej również chroni taką działalność.

3. Ewentualna odpowiedzialność za przestępstwo z art. 141 § 1 k.k. popełnione za granicą zgodnie z zasadą przedmiotową obostrzoną

Wobec braku spełnienia wymogu podwójnej karalności czynu ściganie sprawcy popełnionego za granicą przestępstwa z art. 141 § 1 k.k. byłoby możliwe, gdyby uznać je za jedno z przestępstw przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z treścią art. 112 k.k. w ich przypadku stosuje się ustawę karną polską bez względu na przepisy obowiązujące w miejscu popełnienia czynu zabronionego. Takie stanowisko często znajduje potwierdzenie w literaturze przedmiotu.

Violetta Konarska-Wrzosek za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu zewnętrznemu uznaje przestępstwa z rozdziałów XVII i XVIII Kodeksu karnego z wyjątkiem tych, które można popełnić tylko na terytorium RP¹⁸. Takie samo stanowisko zajmuje Janusz

---

¹⁸ V. Konarska-Wrzosek, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2016, s. 559.

Raglewski¹⁹. Jarosław Warylewski nie rozwija kwestii znaczenia pojęcia zewnętrznego bezpieczeństwa Polski. Po prostu wymienia tę kategorię w aspekcie braku wymogu podwójnej karalności czynu²⁰. Podobnie do tej kwestii podchodzi Piotr Hofmański²¹. Tadeusz Bojarski wskazuje, że w przypadku niektórych przestępstw z rozdziału XVIII ustawodawca sam zawęził możliwość ich stosowania do czynów popełnionych na terytorium RP i dlatego zawarte w art. 112 k.k. wyłączenie spod wymogu podwójnej karalności ich nie dotyczy²².

Mimo że taki pogląd jest rozpowszechniony w doktrynie, można przedstawić argumenty, że jest on nazbyt uproszczony. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na sankcję za czyn z art. 141 § 1 k.k. Kara do 5 lat pozbawienia wolności nie pozwala na przyjęcie, że zagrożone nią przestępstwo ustawodawca uznał za cechujące się szczególnie wysokim stopniem społecznej szkodliwości. Jest to zupełnie nieadekwatne jak na ochronę dobra, którym jest bezpieczeństwo zewnętrzne Polski. Jeżeli przyjąć, że celem zasady przedmiotowej obostrzonej jest ochrona wartości i dóbr szczególnie istotnych dla polskiego porządku prawnego²³, to trudno uznać, że taką rolę pełni przestępstwo zagrożone taką karą. Wśród przestępstw zawartych w rozdziale XVIII zagrożenie karne ujęte jest w dosyć szerokim zakresie. Najsurowszą karą, do 12 lat pozbawienia wolności, jest zagrożone przestępstwo z art. 140 § 2 k.k., natomiast karę najłagodniejszą, ograniczenia wolności albo grzywny, przewiduje art. 144 § 3 k.k.

Zdefiniowanie bezpieczeństwa zewnętrznego nie jest łatwe. Samo bezpieczeństwo jest różnie rozumiane w zależności od różnych warunkowań, w tym historycznych, kulturowych i politycznych, a jego pojmowanie ewoluuje²⁴. Za bezpieczeństwo zewnętrzne państwa

---

¹⁹ J. Raglewski, w: *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1: *Komentarz do art. 53–116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 897.

²⁰ J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2007, s. 161.

²¹ P. Hofmański, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2014, s. 692.

²² T. Bojarski, op. cit., s. 544.

²³ W. Wróbel, A. Zoll, *Prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2011, s. 145.

²⁴ J. Stańczyk, *Formułowanie kategorii pojęciowej bezpieczeństwa*, Poznań 2017, s. 86.

można uznać np. transsektorowy obszar bezpieczeństwa, którego treść (cele, warunki, sposoby i środki) odnosi się do środowiska zewnętrznego państwa (środowiska międzynarodowego)²⁵. Zdaniem Witolda Pokruszyńskiego podstawowymi wartościami chronionymi przez bezpieczeństwo narodowe są: integralność terytorialna, przetrwanie, niezależność polityczna i jakość życia. Ogólnie zaś strukturę bezpieczeństwa można podzielić na bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo międzynarodowe. To pierwsze z kolei dzieli się na bezpieczeństwo wewnętrzne i bezpieczeństwo zewnętrzne. Zdaniem tego autora jednym z najważniejszych priorytetów polityki bezpieczeństwa narodowego wobec zagrożeń XXI w. jest członkostwo Polski w NATO²⁶. Można też uznać, że bezpieczeństwo zewnętrzne obejmuje ochronę i obronę przed zagrożeniami z zewnątrz, za co odpowiadają struktury wojskowe²⁷.

Niejednoznaczne jest również pojęcie obronności. Dla Stanisława Kozieja jest ono synonimem bezpieczeństwa militarnego, przy czym obejmuje wykorzystanie całego zasobu sił i środków, jakimi podmiot dysponuje, zarówno militarnych, jak i pozamilitarnych, wyspecjalizowanych i ogólnych²⁸. W takim ujęciu obronność zbliża się swoim zakresem do pojęcia bezpieczeństwa zewnętrznego. Należy zauważyć jego szeroki zakres i zróżnicowanie możliwych do wykorzystania środków. Działania militarne stanowią tylko część możliwości państwa w tej dziedzinie.

Obronność i interesy państwa są często wskazywane w literaturze jako przedmiot przestępstwa z art. 141 § 1 k.k. Jednakże pojęcia te nie są wyjaśniane. Wydaje się, że są po prostu przejmowane z tytułu rozdziału Kodeksu karnego.

---

²⁵ P. Siemiątkowski, *Rozdział I: Obszar, problematyka i interdyscyplinarność badań nad bezpieczeństwem w polskim dyskursie naukowym*, w: *Współczesne wyzwania polityki bezpieczeństwa państwa*, red. Z. Polcikiewicz, P. Siemiątkowski, P. Tomaszewski, Toruń 2019, s. 18.

²⁶ W. Pokruszyński, *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, „Kultura i Polityka: Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie” 2009, nr 5, s. 180 i 184–185.

²⁷ P. Majer, *W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 7, s. 12.

²⁸ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 18, s. 18–19.

Zdaniem Stanisława M. Przyjemskiego procedura uzyskiwania zezwolenia na służbę w obcym wojsku ma na celu zabezpieczenie interesów gospodarczych i politycznych oraz utrzymanie autorytetu Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej²⁹. W związku z tym należałoby uznać je za przedmiot ochrony analizowanego przepisu.

Dagmara Gruszecka odwołuje się do poglądu Zbigniewa Ćwiąkalskiego, zdaniem którego szczególny charakter służby wojskowej, wynikający chociażby z treści przysięgi akcentującej obowiązek wierności, wyklucza możliwość zachowania lojalności wobec różnych państw. Dlatego art. 141 § 1 k.k. chroni przed ewentualnym konfliktem sumienia w tym względzie. Autorka ta wyciąga z tego wniosek, że obowiązek obrony może być wykonywany tylko na rzecz jednego państwa. Z tego powodu zakaz pełnienia służby w wojsku obcym ma zagwarantować interesy Rzeczypospolitej Polskiej w tym zakresie. Poza tym przedmiot ochrony upatruje ona w utrzymaniu właściwego stanu osobowego armii lub potencjału obronnego³⁰.

W podobnym tonie wypowiada się Jan Kulesza, uznający, że podjęcie służby w obcym wojsku zakłada brak woli podjęcia obowiązków w wojsku polskim i powoduje potencjalny konflikt między wypełnianiem obowiązków w tym wojsku a obowiązkiem obrony RP, jeżeli zostanie ono użyte w walce z Polską³¹.

Zarówno za rodzajowy, jak i indywidualny przedmiot ochrony Agata Ziółkowska uznaje obronność państwa polskiego, w tym przypadku rozumianą jako zagrożenie jej przez uszczerbek osobowy, który może nastąpić w wyniku zachowania określonego w art. 141. Dalszym przedmiotem jest bezpieczeństwo oraz unor-

---

²⁹ S.M. Przyjemski, *Powszechny obowiązek obrony Rzeczypospolitej Polskiej a służba obywatela polskiego w obcym wojsku lub obcej organizacji wojskowej (uregulowania konstytucyjne, ustawowe i wykonawcze)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 4, s. 10.

³⁰ D. Gruszecka, w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014, s. 175.

³¹ J. Kulesza, w: *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 1, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 181–182.

mowania prawa międzynarodowego³². Z kolei Stanisław Hoc regulacje międzynarodowe uznaje za przedmiot ochrony w przypadku § 2, w przypadku § 1 jest to zaś obronność państwa³³.

Za przedmiot ochrony tego przestępstwa uznaje się także obronność państwa, gdyż w jego interesie leży niedopuszczenie własnych obywateli do służby w obcym wojsku bez uzyskania odpowiedniej zgody³⁴. Ponadto jako przedmiot ochrony wskazuje się interesy obronne Polski lub zagwarantowany prawem stan osobowy wojska³⁵. Przy czym Józef Koredczuk uznaje, że ten ostatni nie funkcjonuje od czasu pełnego uzawodowienia armii. Natomiast podjęcie służby w obcym wojsku, zdaniem tego autora, może stanowić zagrożenie dla polskiej obronności w pewnych okolicznościach, których jednak nie sprecyzował³⁶. Co interesujące, uznaje, że obecnie nie stanowi przestępstwa służba w wojsku państw NATO i Unii Europejskiej. Przywołuje w tym kontekście przepisy abolicyjne wspomnianej powyżej ustawy z 2005 r.³⁷ To rozumowanie nie wydaje się słuszne, gdyż abolicja ze swojej istoty nie działa na przyszłość. Do tego konieczna jest zmiana obowiązującego prawa karnego. Gdyby natomiast w tej ustawie dokonano depenalizacji odnośnie do służby w wojsku wskazanych państw, uwzględniając treść art. 4 k.k., przepisy abolicyjne nie byłyby konieczne.

Wobec tego, biorąc pod uwagę treść rozdziału XVIII Kodeksu karnego, można stwierdzić, że przepisy tam zawarte mają na celu ochronę obronności wyłącznie w aspekcie militarnym, przy czym dotyczą one kwestii o różnym stopniu szczegółowości, a także róż-

---

³² A. Ziółkowska, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2016, s. 688.

³³ S. Hoc, *Rozdział III: Przestępstwa przeciwko obronności*, w: *System Prawa Karnego*, t. 8: *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, red. L. Gardocki, Warszawa 2013, s. 139.

³⁴ J. Koredczuk, *Odpowiedzialność karna obywatela polskiego za służbę w obcym wojsku w świetle polskich XX-wiecznych kodyfikacji karnych*, w: *Wojna i pokój. Wybrane zagadnienia prawno-historyczne*, red. E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański, Opole 2013, s. 286.

³⁵ *Ibidem*, s. 287 i cytowana tam literatura.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

nej skali zagrożenia. Trudno więc uznać, że wszystkie przestępstwa wymienione w tym rozdziale Kodeksu godzą w bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej w rozumieniu przyjętym przez wspomnianych powyżej autorów.

Bardzo istotny jest też fakt, że przestępstwa wymienione obecnie w rozdziale „Przestępstwa przeciwko obronności” zawarte były poprzednio w Ustawie z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej³⁸. Można więc postawić tezę, że utożsamienie obronności z tytułu rozdziału Kodeksu karnego z obronnością w rozumieniu np. Stanisława Kozieja jest zbyt uproszczone. A z tym często mamy do czynienia w literaturze przedmiotu. Przepisy rozdziału XVIII wydają się chronić obowiązek obrony, rozumiany jako zapewnienie egzekwowania wybranych przepisów ustawy z 1967 r.

Z powyższymi ustaleniami koresponduje stanowisko Dominika Zająca. Jego zdaniem nie można przyjąć, że dane przestępstwo stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego lub zewnętrznego. Po przeanalizowaniu różnych definicji takiego bezpieczeństwa autor dochodzi do wniosku, że przestępstwa wskazane w art. 112 k.k. zaburzają lub mogą zaburzyć stan gotowości administracji publicznej czy prawidłowe funkcjonowanie państwa. Według niego przestępstwem godzącym w bezpieczeństwo wewnętrzne byłby atak na centralny system informatyczny, pozwalający na prawidłowe działanie placówek dyplomatycznych, natomiast nie będzie takim przestępstwem zajechanie drogi uczestniczącemu w pościgu pojazdowi policyjnemu³⁹. Można więc uznać, że przestępstwem przeciwko bezpieczeństwu zewnętrznemu będzie czyn naruszający prawidłowe funkcjonowanie państwa jako całości, a nie na pewnym określonym odcinku jego działalności. Trudno wobec tego przyjąć, że przestępstwo z art. 141 § 1 k.k. mieści się wśród przestępstw objętych treścią art. 112 k.k. Można dodać, że wskazane powyżej określenia przedmiotu ochrony zakazu służby w obcym wojsku bez odpowiedniej zgody budzą w tym kontekście duże wątpliwości. Na

---

³⁸ Dz.U. z 1967 r. Nr 44, poz. 220.

³⁹ D. Zajęc, *Odpowiedzialność za czyny popełnione za granicą*, Kraków 2017, s. 473–476.

pewno nie jest czynem przeciwko bezpieczeństwu zewnętrznemu naruszenie zakazu chroniącego przed konfliktem sumienia, jak to przyjął Zbigniew Ćwiąkalski. Natomiast założenie, że osoba podejmująca służbę w obcym wojsku nie zamierza wywiązać się z obowiązku obrony Polski w przypadku jej militarnego zagrożenia, nie jest niczym uzasadnione⁴⁰.

Dla oceny przedmiotu ochrony przestępstwa z art. 141 § 1 k.k. niezbędne jest też wskazanie obecnych warunków w zakresie militarnej obrony terytorium Polski. Członkostwo w Unii Europejskiej oraz Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego w dominującym stopniu określa sytuację naszego kraju. Reformy Sił Zbrojnych RP, będące konsekwencją zmian ustrojowych, które nastąpiły pod koniec XX w., muszą uwzględniać nowe dyrektywy polityczne i obronne państwa. Te z kolei muszą uwzględniać aktualną sytuację w zakresie bezpieczeństwa europejskiego, w tym dwubiegunowość sojuszy militarnych oraz pojawienie się nowych tzw. zagrożeń asymetrycznych. W tym świetle należy widzieć proces profesjonalizacji polskiego wojska, który dokonał się w latach 2009–2010. W miejsce armii opartej na szkoleniu rezerwistów z poboru pojawiła się armia zawodowa, mniejsza, bardziej mobilna i dyspozycyjna, która jest zdolna do wypełniania konstytucyjnych funkcji ochrony niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnienia bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic, a także misji i zadań na terenie kraju oraz poza jego granicami⁴¹.

W tej sytuacji służba w wojsku, aczkolwiek mająca specyficzny charakter w porównaniu z zawodami cywilnymi, stała się przede wszystkim ścieżką kariery życiowej, wybieraną na podstawie swobodnej decyzji. Możliwość podjęcia takiej decyzji należy rozpatrywać, biorąc pod uwagę, że obywatelom Unii Europejskiej przysługuje prawo do swobodnego przemieszczania się i osiedlania na

---

⁴⁰ J. Wygoda, *Odpowiedzialność karna za podjęcie służby wojskowej w obcej armii bez zezwolenia*, s. 12.

⁴¹ W. Konaszczuk, M. Tokarski, *Uzawodowienie służb mundurowych w Unii Europejskiej na przykładzie Sił Zbrojnych RP*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2015, vol. 24, nr 1, s. 89–90.

terytorium państw członkowskich. Jest to jedna z podstawowych zasad funkcjonowania wspólnego rynku⁴².

4. Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania, można stwierdzić, że art. 141 § 1 k.k. to przykład dwóch zjawisk występujących w polskim prawie karnym. Po pierwsze, kwestia możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności za czyn popełniony za granicą nie została w doktrynie odpowiednio przeanalizowana. W komentarzach trudno znaleźć pogłębioną analizę tego problemu, pozwalającą na wykorzystanie jej w praktyce. Przyjęcie przez obywatela polskiego, bez zgody właściwego organu, obowiązków wojskowych w obcym wojsku lub w obcej organizacji wojskowej jest niemożliwe do ścigania ze względu na brak podwójnej karalności czynu. Co więcej, jak to już zostało zasygnalizowane, jest to przestępstwo formalne, polegające na przyjęciu obowiązków, a nie na ich wypełnianiu. Wobec tego obywatel polski, służący w obcym wojsku i wysłany na terytorium konfliktu zbrojnego, nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za popełnienie czynu w miejscu niepodlegającym żadnej władzy państwowej, gdyż za czas popełnienia przestępstwa należy uznać czas jeszcze przed wysłaniem na zagraniczną misję. Możliwość ścigania tego przestępstwa, jako skierowanego przeciwko bezpieczeństwu zewnętrznemu Polski, budzi wiele wątpliwości. Można nawet stwierdzić, że słuszny jest pogląd, kwestionujący automatyczne uznanie wszystkich przestępstw z rozdziału XVIII Kodeksu karnego za godzące w to dobro prawne. Konieczna jest analiza konkretnego przypadku. Jednakże biorąc pod uwagę członkostwo Polski w NATO i Unii Europejskiej, należy wykluczyć, że przestępstwem godzącym w bezpieczeństwo zewnętrzne będzie przyjęcie obowiązków w wojsku lub organizacji wojskowej państwa należącego do którejś z tych organizacji. Dlatego, gdyby usta-

---

⁴² M. Czermińska, *Swoboda przepływu osób w Unii Europejskiej a prawa i wolności człowieka. Zasada wolności migracyjnej*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2013, nr 2, s. 11 i 14.

wodawca chciał umożliwić efektywne ściganie przestępstwa z art. 141 § 1 k.k., musiałyby wprowadzić dodatkowy przepis, zgodnie z którym wobec sprawcy tego przestępstwa popełnionego za granicą należałoby stosować polską ustawę karną niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu jego popełnienia. Taki zabieg nie miałby jednak uzasadnienia z punktu widzenia polityki kryminalnej.

Po drugie, niejako przy okazji, należy zauważyć, że nie wszystkie czyny zabronione stypizowane w rozdziale „Przestępstwa przeciwko obronności” przystają do dzisiejszych realiów pełnego uzawodowienia polskiej armii. Do takich należy przestępstwo z art. 141 § 1 k.k.

STRESZCZENIE

Od odpowiedzialności za przestępstwo z art. 141 § 1 Kodeksu karnego popełnione za granicą w świetle wymogu podwójnej karalności

Kwestia odpowiedzialności za przestępstwa popełnione za granicą może nastroczać wielu trudności w konkretnych przypadkach. Przykładów tych trudności dostarcza art. 141 § 1 k.k. Czyn ten co do zasady nie będzie spełniał warunku podwójnej karalności, natomiast pociągnięcie jego sprawcy na podstawie obostrzonej zasady przedmiotowej budzi tak wiele wątpliwości, że można stwierdzić brak możliwości zastosowania polskiej ustawy karnej również na tej podstawie. Kryminalizacja czynu, który ze swojej istoty najczęściej jest popełniany za granicą, przy jednoczesnym braku możliwości jego ścigania, wydaje się błędem ustawodawcy. Jednak przegląd literatury przedmiotu wskazuje na nikłe zainteresowanie tym problemem. Należy też zauważyć, że wiele przepisów rozdziału Kodeksu karnego poświęconego przestępstwom przeciwko obronności nie przystaje do obecnej sytuacji, kiedy Polska jest członkiem NATO i Unii Europejskiej, a armia jest w pełni zawodowa.

Słowa kluczowe: służba w obcym wojsku; odpowiedzialność za przestępstwa popełnione za granicą; wojskowe prawo karne; przestępstwa przeciwko obronności; przestępstwa wojskowe

SUMMARY

Liability for crime under Art. 141 § 1 of the Criminal Code committed abroad with regard to the requirement of dual criminality

The issue of liability for crimes committed abroad can pose many difficulties in specific cases. Examples of these difficulties are provided in Art. 141 § 1 of the Criminal Code. As a rule, this act does not fulfill the condition of double criminality and accusation of the perpetrator on the basis of the subject principle raises so many doubts that it can be concluded that the application of the Polish Criminal Act is not possible on this basis. The criminalization of behavior which, by its very nature, is most often committed abroad, with the simultaneous inability to prosecute it, seems to be a mistake of the legislator. However, a review of the literature on the subject shows little interest in this problem. It should also be noted that many of the provisions of the chapter of the Criminal Code devoted to offenses against defense do not fit the current situation when Poland is a member of NATO and the European Union, and the army is fully professional.

Keywords: service in a foreign army; responsibility for crimes committed abroad; military criminal law; crimes against defense; military crimes

BIBLIOGRAFIA

- Czermińska M., *Swoboda przepływu osób w Unii Europejskiej a prawa i wolności człowieka. Zasada wolności migracyjnej*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2013, nr 2.
- Duda J., *Odpowiedzialność karna za obrót narkotykami poza granicami Polski (artykuł polemiczny)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2017, z. 1.
- Falkiewicz A., *Glosa do wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 6 lutego 2014 r., sygn. VIII Ka 790/13*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 12.
- Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1: *Komentarz do art. 53–116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Kodeks karny. Część szczególna*, t. 1, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017.

- Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2014.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2016.
- Konaszczuk W., Tokarski M., *Uzawodowienie służb mundurowych w Unii Europejskiej na przykładzie Sił Zbrojnych RP*, „*Studia Iuridica Lublinsia*” 2015, vol. 24, nr 1.
- Koredczuk J., *Odpowiedzialność karna obywatela polskiego za służbę w obcym wojsku w świetle polskich XX-wiecznych kodyfikacji karnych*, w: *Wojna i pokój. Wybrane zagadnienia prawno-historyczne*, red. E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański, Opole 2013.
- Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „*Bezpieczeństwo Narodowe*” 2011, nr 18.
- Królikowski M., Zawłocki R., *Prawo karne*, Warszawa 2016.
- Kuczyńska H., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2011 r., sygn. IV K.K. 267/11*, „*Prokuratura i Prawo*” 2013, nr 3.
- Majer P., *W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego*, „*Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*” 2012, nr 7.
- Misja jest święta*, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/27472>.
- Pokruszyński W., *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, „*Kultura i Polityka: Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie*” 2009, nr 5.
- Przyjemski S.M., *Powszechny obowiązek obrony Rzeczypospolitej Polskiej a służba obywatela polskiego w obcym wojsku lub obcej organizacji wojskowej (uregulowania konstytucyjne, ustawowe i wykonawcze)*, „*Wojskowy Przegląd Prawniczy*” 2007, nr 4.
- Siemiątkowski P., *Rozdział I: Obszar, problematyka i interdyscyplinarność badań nad bezpieczeństwem w polskim dyskursie naukowym*, w: *Współczesne wyzwania polityki bezpieczeństwa państwa*, red. Z. Polcikiewicz, P. Siemiątkowski, P. Tomaszewski, Toruń 2019.
- Służba w obcej armii. Jak to wygląda w praktyce*, <https://www.rp.pl/mundurowi/art9508231-sluzba-w-obcej-armii-jak-to-wyglada-w-praktyce>.
- Stańczyk J., *Formułowanie kategorii pojęciowej bezpieczeństwa*, Poznań 2017.
- System Prawa Karnego*, t. 2: *Źródła prawa karnego*, red. T. Bojarski, Warszawa 2011.
- System Prawa Karnego*, t. 8: *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, red. L. Gardocki, Warszawa 2013.
- Warylewski J., *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2007.

Wróbel W., Zoll A., *Prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2011.

Wygoda J., *Odpowiedzialność karna za podjęcie służby wojskowej w obcej armii bez zezwolenia*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2018, nr 3.

Zajac D., *Odpowiedzialność za czyny popełnione za granicą*, Kraków 2017.

